

ACTEURS SPELEN EIGEN WERK

Enkele decennia geleden nog was het ontbreken van een eigen dramatische literatuur een der problemen voor de vitaliteit van het Vlaamse theater. Behalve de twee uitzonderingen - Hugo Claus en Walter Van den Broeck - waren er natuurlijk nog andere verdienstelijke auteurs maar in het algemeen vielen onze theaters te veel terug op het buitenlandse repertoire. Er was geen echte traditie van toneel-schrijfkunst zodat de overheid aan de drie grote gezelschappen zelfs de verplichting oplegde om per seizoen ten minste één stuk van eigen bodem te spelen.

Vandaag de dag is dat niet langer een probleem. Sedert de jaren 1980 begonnen zich steeds meer theatermakers te manifesteren die hun werk niet zozeer aan de schrijftafel, maar wel in het theater zelf realiseren. In het besef dat theater bij uitstek een collectieve schepping is, groeide de praktijk waarbij een auteur nauwer samenwerkt met de theaterlui. Er ontwikkelde zich ook meer schrijftalent binnen het bedrijf zelf. Het toenemend multidisciplinair karakter van de podiumkunst werkte deze evolutie in de hand. Artiesten als Jan Fabre of Jan Lauwers bijvoorbeeld zijn de auteurs van een totale productie waarin o.m. ook de tekst een aandeel heeft.

Waar schrijvers een nauwe band hebben met de praktijk van het theater - en soms zelf op de planken van het theater staan - levert dit vaak sterke en uiterst precieze teksten op. Ik denk aan Arne Sierens, Filip Vanluchene en Erik De Volder. In zijn bijdrage over de positie van de auteur in het hedendaags theater in Vlaanderen komt Alex Mallems tot de conclusie dat de eigen auteurs meer dan ooit vooraanstaande partners geworden zijn. Steeds weer krijgen zij schrijfpdrachten of worden zij bij de repetities betrokken¹. Een en ander heeft beslist belangrijke impulsen opgeleverd voor de Vlaamse dramaturgie.

De keerzijde van de medaille is echter dat producties vaak op te zwak tekst-materiaal gebouwd zijn. Op pijnlijke wijze blijkt dan dat het aanwenden van video of speciale effecten de voorstelling niet kan redden.

Zo bracht het gezelschap De Koe begin van dit jaar *Elizabeth en Essex*, "een voorstelling van Katelijne Damen en Peter Van den Eede."² De figuur van de 'Virgin Queen' en haar mogelijke relatie met Essex, die zij wegens samenzwering liet onthoofden is een fascinerend thema dat reeds vele auteurs geïnspireerd heeft. Damen en Van den Eede doken zelf onder in de geschiedenis en sprokkelden hun materiaal samen uit diverse bronnen.

De voorstelling begon met een inleiding in de badinerende, losse stijl die kenmerkend is voor De Koe. De twee acteurs debiteerden op ironiserende wijze een geschiedenislesje dat aanvangt bij Hendrik VIII. Als toonzetter was dat eventjes leuk maar deze proloog duurde zo lang dat het humoristische effect snel omsloeg in verveling.

Het stuk zelf bestaat uit losse fragmenten van dialogen die vooral aan de vooravond van de executie van Essex te situeren zijn. De tekst slingert heen en weer tussen hedendaagse, vaak banale gesprekken en flarden met historische elementen. Het geheel miste structuur en kreeg nauwelijks enige dramatische spankracht. Aan het begin citeerde Peter Van den Eede even Simon Schama waardoor je als toeschouwer een visie op het materiaal verwacht. De bedoelingen bleven echter hoogst onduidelijk. Wou men de geschiedenis demystificeren, dan bleef het bij een clichématig banaliseren dat al in het geschiedenislesje vervat was. Wou men de relatie tussen Elizabeth en de jonge Essex exploreren, dan zagen we daartoe slechts zwakke aanzetten. Hadden de acteurs dan niet beter de tanden gezet in Ferdinand Bruckners *Elizabeth von England*?

Door het aanwenden van dramatische operamuziek en het creëren van enkele mooie theatrale beelden - zoals Elizabeth die aan het slot als in een barokopera opgehesen wordt - trachtten de makers nog enig reliëf te geven aan de voorstelling. Deze theatrale elementen bleven echter functioneel in het geheel. Uiteraard waren er ook de haast obligate videoschermen, waarop naar ik vermoed beelden uit de recente film *Elizabeth R* te zien waren. De historische aankleding van deze beelden moest allicht de eigen invalshoek - of het tekort daaraan - in perspectief plaatsen.

Een beter geslaagde poging om eigen werk op de scène te brengen werd ondernomen door Kris Cuppens en Dirk Tuypens. Onder de titel *Vaderland*³ brachten zij een niet onaardig stuk over de oorlog en de collaboratie: een gevoelige problematiek die echter op het Vlaamse toneel nog maar nauwelijks aan bod kwam. Des te verdienstelijker is daarom het werk van de twee jonge acteurs, die hier het verhaal brengen van een gezin waarvan de vader aan het Oostfront vocht, na de oorlog veroordeeld werd en vluchtte naar Argentinië: een herkenbare situatie. De begrafenis van de oudste broer is voor het tweetal dat op de scène staat de aanleiding om de confrontatie met het verleden aan te gaan.

Cuppens en Tuypens gaan de politieke implicaties van het onderwerp niet uit de weg, maar de verdienste van het stuk ligt vooral in de klemtoon op de menselijke aspecten: het uiteenrukken van het gezin, de verbittering, de moeilijke per-

soonlijke verhoudingen die uit het collaboratiedrama voortvloeien. De auteurs hebben het onderwerp zeer persoonlijk verwerkt en sterk theateraal gestalte gegeven. Het uitgangspunt, de familiebijeenkomst naar aanleiding van een begrafenis, is conventioneel maar het stuk evolueert verder door middel van flashbacks. De koffietafel die aan het daveren gaat vormt de theatrale overstap naar het verleden. De twee acteurs spelen alle rollen in het verhaal. Af en toe zijn er zwakkere fragmenten zoals de scène waarin de vader een van zijn zoontjes voorlicht over de oorlog en over Hitler en het kind duidelijk indoctrineert. Heel even dreigt hier een belerende aanpak, die verder gelukkig afwezig blijft.

Cuppens en Tuypens brengen *Vaderland* in een speelse, cabaretse stijl die iets van de tijdsgeest suggereert en tegelijk het stuk behoedt voor melodramatiek en ruimte laat voor humor in de behandeling van deze geladen materie.

Jozef DE VOS

NOTEN

- 1 Alex Mallems, "Wat is er van de tekst? De positie van de auteur binnen het hedendaags theater in Vlaanderen", *Vlaanderen*, 49 (2000), nr. 4, p. 264.
- 2 *Elizabeth en Essex* door De Koe, van en met Peter Van den Eede en Katelijne Damen. Première: 16 januari 2001 in de Minardschouwburg te Gent.
- 3 *Vaderland* van Dirk Tuypens en Kris Cuppens door De Theaterwerkplaats/De Queeste, Première: 29 september 1999 in PCT Dommelhof/Neerpelt.